

Veres Emese-Gyöngyvér

Zsoltárok egészen másképp

„Sokáig számomra a Szentírás egyet jelentett Károli Gáspár bibliafordításával. Már gyerekkoromban lenyűgözött ez az ódon hangzású nyelv, és ma is kicsit megtorpanok, amikor a szószékről az új fordítású Bibliából hallom a textust. Persze tudom, milyen érvek miatt veselkedtek neki nagy tudású emberek, hogy pontosabb és mai nyelvezetű Bibliát adjanak a protestáns gyülekezeteknek, de én mégis ragaszkodom Károli zizegőn vékony bibliapapírra nyomtatott, apró betűs régi szavaihoz. A megújult énekeskönyvvel is éppen így vagyok, valahogy mindig a régi szöveg zeng bennem. „Maradj velem, mert mindjárt este van, / Nő a sötét, ó, el ne hagyj, Uram!” – éneklí a gyülekezet, de az én énekem csendben ez marad: „Maradj velem! Már-már alkony főd el, nő a homály, Uram, te légy közel!” Sok szép fordítása van ennek az éneknek, és nem is rangsorolnám őket semmiféle szempont szerint. Csupán példaként említettem mindezt arra, hogy milyen furcsa ragaszkodás munkál a lélekben azon szavak iránt, melyeken először hallotta ezt az üzenetet. Mert nem pusztán szövegek ezek, nem pusztán grammatika és dikció, és talán nem is csak megszokás. Mégis mindig örömmel olvasom, ha költők viaskodnak a Szentírás szövegeivel. Nagy felfedezés volt a Tízparancsolatról Dsida Jenő töredékben maradt költeménye, és kivételes élmény Farkas Wellmann Éva *Parancsolatok* című kötetét is olvasni. Szenci Molnár Albert zsoltárfordításainak hatása évszázadok óta meghatározó az irodalmunkban, olyan költőinket ihlette meg, mint például Babits Mihály, József Attila, Weöres Sándor, Dsida Jenő, Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Nemes Nagy Ágnes és Lőrincz P. Gabriella, akik zsoltárparafrazisaikkal bizonyították, a keresztény kultúránk csak úgy tud élő maradni, ha van erről személyes mondanivalónk, vannak ma is érvényes kételyeink, kérdéseink, könyörgéseink és hálaadásaink Istennek.” – írja Bonczidai Éva az *Előretolt Helyőrség*¹ hasábjain. Oly sokan vagyunk, akiknek a Biblia még mindig a Károli-szövegeket jelenti, és mégis beleborzongunk egy-egy Szentírás ihlette gyönyörű szövegbe, új értelmet nyer egy-egy személyes zsoltár, kíváncsian olvassuk egy-egy átköltés, parafrazis szavait: szent-e még a szöveg, vagy már blaszfémia; mit enged meg a költői eszköztár.

A fenti gondolatok foglalkoztatták Visky András költőt és az Erdélyi Gyülekezet lelkészét, Zalatnay Istvánt, amikor útjára indította a Zsoltárok egészen másképp elnevezésű kísérletet. Ahogy fogalmaztak: „A költészet világának különleges és több ezer éve élő részét alkotják a bibliai zsoltárok. Fordításuk azonban szinte mindig csak egyházi-teológiai szempontokat követ: a költészet és ezzel tartalmuk mélyrétegeinek üzenete így nem jut felszínre.” Éppen ezért a budapesti Erdélyi Gyülekezet lelkésze neves költőket kért fel arra, hogy egy válogatott zsoltárcsokorhoz készítsenek fordítást, utánköltést: a hagyományokat zárójelbe téve, az ősrégi szövegekre hagyatkozva.

¹ III. évf., 34. szám, 2019. aug. 24.

Az alapgondolatnak két gyökere van: egyrészt az, hogy a budapesti Erdélyi Gyülekezet alapító lelkésze, Németh Géza hiteles, mély érzéseket gazdag nyelvi eszköztárral megszólaltató költőként is értékes szellemi hagyatékot hagyott maga után. A másik az a több évtizedes igehirdetői tapasztalat, hogy a Biblia költői műfajú részeiből nagyon sok vész el a hivatalos bibliafordításokban. Ennek (egyik) fő oka minden bizonnyal az, hogy a bibliafordítást, különösen a nyugati hagyományban, teológiai és filológiai szempontok határozzák meg. Elrejtett mélységek tárulnának föl, ha mai költőknek ilyen szövegekkel való találkozása közkinccsé válna.

Az elképzelés szerint semmiképpen nem olyan fordítások megszületése a cél, amelyek a hivatalos egyházi használatban lévő szövegekkel versengének; sőt talán éppen az azoktól való elszakadás teremtene új lehetőségeket. Ezért a még műfordításnak minősülő szövegtől elkezdve az utánköltésig minden szóba jöhet. Bár napjainkra már több fordítás készült, több változatot revideáltak, e kísérlethez egyik ma használatos Biblia sem szolgált tökéletes alapként. Már csak azért sem, mert az európaiól nagyon eltér a héber nyelvű költészet világa. Éppen ezért a kiválasztott zsoltárok szövegével való ismerkedést Balogh Csaba, a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet tanára segíti, aki nemcsak nyersfordítást, hanem külön háttéranyagot is készít a zsoltárokhoz.

A költőknek semmiféle egyházi szempontnak nem kell megfelelniük. A zsoltár számukra most inspiráció, a lehetőségek tárháza. Minden fordítás, parafrázis a költőnek nagyon erős személyes megnyilatkozásává válik. Ahogy Visky András fogalmazta egy rádióinterjúban: „maga a gesztus, hogy a költő zsoltárt fordít vagy újrafordít, vagy szabadon nyúl hozzá a szöveghez, már önmagában egy állásfoglalás, egy poétikai tett. Ha a magyar fordításhagyományt nézzük, például, Szenczi Molnár Albert is nagyon szabadon fordította le a zsoltárokat, verseknek feleltette meg, rímes, ritmusos verseknek. Magyar versformák vannak benne, tehát tulajdonképpen adja magát ez a felkérés vagy ez a szellemi kaland, hogy az ember egy saját zsoltároskönyvet alkosson meg.” És hogy miért éppen zsoltárokat? Hiszen a Bibliából számtalan történetet ki lehetett volna ragadni. Megtették ezt a költőelődök, de visszaköszönnek a népköltészetben is. Visky András azonban úgy vélte, hogy a történetek nem biztos, hogy feltétlenül költőket szólítanak meg: „a József és testvérei Thomas Mannt fogja megszólítani, hasonló attitűdöt persze felfedezhetünk itt is, vagy akár az Énekek éneke fordítása esetében, aminek a legnagyobb a hagyománya a magyar nyelvterületen is, mert az Énekek éneke beleírja magát az Amor Sanctus, a szent szerelemnek a poétikában is nagyon gazdag hagyományába. A zsoltárok viszont versek. Énekszövegek. Egy nagyon erős liturgikus hagyományt mozgatnak, és nagyon sokféleképpen meg tudják szólítani a költőt, akár úgy is, hogy a költő magára veszi a megszólalónak a szerepét. Vagy viszonyul ahhoz a versformához, amit maga a zsoltár javasol. Gondoljunk csak arra, hogy Kecskeméti István, aki egymaga lefordította tulajdonképpen a Bibliát, arra tett kísérletet – a műveltsége ezt lehetővé is tette –, hogy a bibliai versformákat versekben fordítsa le és jelenítse meg, hiszen mi nagyon hajlamosak vagyunk egy bibliai szöveget egy dogmatikus kinyilatkoztatásnak tekinteni, holott az egy vers volt. Holott az egy himnusz volt, a szeretet himnusza vagy az örömnélküliség himnusza, ha csak Pál apostolra gondolok most, akire teológusként tekintünk,

mivel megalapozta a keresztény gondolkodást. Ő maga is átlép a versbe akkor, amikor szembesül az üzenetnek a kozmikus kiterjedésével, elképesztő mélységével, gazdagságával, sokszínűségével. Én azt hiszem, hogy vallási élménye valakinek vers nélkül nem lehet.”

Fontos szempont, hogy bármennyire is individuális lesz minden alkotás, közös programról van szó. A különböző fordítások együtt fognak megjelenni, akárcsak most – mintegy ízelítőként – ebben a várakozással teli adventi időszakban, amelyben talán éppen e szövegek nyújtanak vigaszt, oszlatnak el kétségeket, visznek közelebb a karácsonyi kisededhez és Atyjához.

A már elkészült első fordításokat a június 16-án, a gyülekezet karitatív és kulturális központjában a Németh Géza Emlékkonferencián mutatták be a jelenlévő költők, a délután az új hangon megszólaló zsoltároké és megszólaltató költőké volt. Ezekből nyújtunk egy csokornyit a lapszám olvasóinak kiegészítve a programban részt vevő költők egy-egy személyesebb zsoltárával vagy kortárs költők hasonló szövegével.

<p> A PSALMVSOKBOL Stent David írta ezt a Soltar könyvben, harmittz harodic feep diczeretében, mikoron bus vala az ő fiuében, ezeket eneklé egy io kedűében: XLII. PSALMVS. <i>Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum.</i> MINT </p>	<p> ISTENI DICZERETEK MINT kívánczok a szarvas, a kút feiehez, az en lelkemis vög az Vr Istenhez, te horzád VR Isten, élet nec kút feiehez. Igen somruhoro en lelkem, az Vr Istenhez, mikor iutoe élet nec kút feiehez, es meg iclenuén, Isten nec személyéhez. Kenyérim voltae ennekem, könny hallata sim, es eijel nappal az en ohaita sim, hol vagy on Istenem, azt kerdic ellenfe gim. Lelkemet ezt meg említuén, vezem sírasban, Mert en megyec erodalatos haitékba, Anya fent eg harba, es Isten nec házába. Olly nagy vigfagos foban es diczeretben, Isteni vallásban es S 4 tífret- </p>
---	--

XLII. psalmus. „Mint kívánczik a szarvas a kút fejehez”

= A keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséreték, Debrecen, 1560, 54r